

ІНОЗЕМНИЙ КАПІТАЛ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Процеси глобалізації світової економіки не могли і не зможуть обминути ні Україну, ні її фінансово-банківську систему, особливо з огляду на відкритість вітчизняної економіки. Це значить, що більшість позитивних і негативних явищ зовнішнього світу буде «імпортуватися» в нашу країну з відповідними наслідками. Таким чином, присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку. У той же час існують досить серйозні фінансові та економічні ризики швидкого зростання частки іноземного банківського капіталу, пов'язані з можливою втратою суверенітету в сфері грошово-кредитної політики, можливим посиленням нестабільності, несподіваними коливаннями ліквідності банків, спекулятивними змінами попиту та пропозиції на грошово-кредитному ринку, можливим відтоком фінансових ресурсів. Тому вирішення питання про форми і масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на ринку банківських послуг повинно бути підпорядковане стратегічним цілям соціально-економічного розвитку, підвищенню національної конкурентоспроможності, економічній безпеці, зміцненню грошово-кредитної системи України.

Присутність іноземного капіталу на вітчизняному банківському ринку вже тривалий час викликає гарячі дискусії серед вітчизняних науковців щодо характеру впливу на економіку України. Досліджуючи основні мотиви і ризики участі іноземного капіталу у банківському секторі країни, вітчизняні вчені (В. Геєць, О. Дзюблюк, А. Шаповалов та ін.), наголошуючи на позитивній ролі іноземних банків у підвищенні капіталізації вітчизняної банківської системи в період економічного зростання, неодноразово звертали увагу на великий ризик впливу іноземного капіталу в періоди потрясінь і випробувань кризовими явищами фінансового характеру.

Проблематикою впливу іноземних банків на вітчизняну банківську систему займаються Ю. Прозоров, І. Лютій, В. Міщенко, Р. Корнилюк, Є. Осадчий, В. Подчесова, С. Шумська, активно досліджуючи позитивні та негативні наслідки присутності іноземного капіталу.

В умовах глобалізованого світового економічного простору питання входження іноземного капіталу на національні ринки повинно розглядатися не з точки зору «доцільності» цього явища, а в площині формування передумов для підвищення ефективності його присутності для національної економіки та сприяння фінансовій стабільності. Проте функціонування іноземних банків на вітчизняному ринку дотепер неоднозначно сприймається науковцями та практиками. Одні наполягають на забезпеченні лібералізаційних умов для їх входження, інші – на застосу-

ванні різних обмежень та регулюванні даного процесу. Останнім часом, науковців, практиків і громадськість почали турбувати питання втечі іноземного капіталу з банківської системи України та пов'язані з цим негативні явища: зниження її капіталізації, послаблення конкуренції, погіршення якості банківського обслуговування.

Автори вважають за необхідне поглибити дослідження присутності іноземних банків у контексті з'ясування їх впливу на діяльність вітчизняних, розвиток валютного ринку України та банківської системи загалом доступі іноземним банкам.

Зважаючи на значну відкритість національної економіки, поступову лібералізацію доступу іноземного капіталу в банківську систему, зумовлену гострою нестачею капіталу в країні, а також тиском із боку міжнародних фінансових організацій, котрі висували вимоги щодо зняття обмежень у доступі іноземним банкам у вітчизняний банківський сектор, вважаємо, що Україні потрібна виважена політика послідовної інтеграції.

Як засвідчив світовий досвід, надмірна лібералізація та відсутність ефективних регулятивних механізмів призвели до виникнення кризових явищ, надчутливішими до яких виявилися банківські установи, насамперед, активно задіяні у валютних відносинах. Якщо на початкових етапах лібералізації економік країн Центральної і Східної Європи західні експерти і працівники міжнародних фінансових організацій переконували керівництво багатьох країн у тому, що присутність іноземних банків позитивно впливає на розвиток економіки перехідного типу, то нині навіть спеціалісти МВФ визнають, що присутність іноземних банків може додавати приймаючій країні з ринком, що розвивається, проблем, а не надавати переваги. У сучасному світі налічується понад 100 країн, у яких введено ті чи інші обмеження доступу іноземних банків на внутрішні ринки банківських послуг.

Безумовно, входження іноземних банків у банківську систему України, спричинене глобалізацією та інтеграцією, є об'єктивно необхідним процесом, що сприяє припливу капіталу, поживленню ринкової конкуренції, поліпшенню банківського обслуговування. Водночас цей процес не позбавлений певних ризиків, наприклад, загрози втрати вітчизняними банками власних позицій на валютному ринку України.

Тому, щоб знайти правильне рішення щодо визначення умов подальшого функціонування іноземного банківського капіталу в нашій країні, слід об'єктивно підійти до визначення та врахування всіх переваг і недоліків присутності іноземних банків як для розвитку валютного ринку України, так і для банківської системи та країни загалом.

Серед плюсів присутності іноземних банків, передусім для розвитку валютного ринку України, можна виділити такі:

наповнення вітчизняного валютного ринку ресурсами та зменшення залежності від внутрішньої обмеженості валютних коштів;

незначне здешевлення вартості валютних ресурсів за умов стабільного валютного курсу та відсутності ажіотажного попиту на іноземну валюту;

розширення можливостей щодо ефективного розміщення капіталу та масштабів проектного фінансування і прямих іноземних інвестицій;

встановлення та розширення відносин між національними й іноземними банками, що сприятиме здійсненню швидкого та якісного валютного обслуговування власних і клієнтських інтересів;

розширення доступу до міжнародних валютних ринків та ринків капіталів;

удосконалення та розширення спектра виконуваних банками валютних операцій;

удосконалення організаційних процесів у валютній діяльності: підвищення якості аналізу та прогнозування динаміки розвитку, підвищення якості управління ризиками, впровадження сучасних банківських технологій і міжнародного досвіду здійснення валютних операцій, підвищений стандартів та якості валютного обслуговування, вдосконалення корпоративного управління;

посилення конкуренції та підвищення ефективності функціонування банківських установ головних учасників системи валютних відносин;

розвиток ринкової інфраструктури: розширення суб'єктного та кількісного складу учасників валютного ринку.

При визначенні негативних проявів надмірної концентрації іноземного капіталу у банківській системі України слід розглядати їх окремо за такими сферами впливу: 1) вітчизняні комерційні банки як суб'єкти валютних відносин; 2) валютний ринок; 3) банківська система в цілому.

У діяльності вітчизняних комерційних банків як суб'єктів валютних відносин спостерігаються тенденції щодо погіршення конкурентоспроможності, порушення рівноправних умов діяльності (низька капіталізація, обмежений доступ до валютних ресурсів тощо), втрата найпривабливіших клієнтів та найвигідніших валютних операцій, а отже, й послаблення їх позицій у валютній діяльності.

Вплив на функціонування валютного ринку проявляється у: порівняно швидкому зростанні та переважанні частки іноземних банків на ньому; зростанні нестабільності на ринку внаслідок підвищеної вразливості фінансового сектору країни до світових валютно-фінансових криз, постійних змін на міжнародних ринках цін позичкових капіталів; переважанні операцій спекулятивного характеру та спекулятивних змін попиту і пропозиції іноземних валют; підвищенні загрози відпливу капіталів за кордон і посиленні волатильності валютних курсів; підвищенні ризику залежного розвитку та нав'язуванні іноземними банками своїх правил гри в боротьбі за клієнта і витісненні вітчизняних банків із цього ринку.

Виявом впливу посилення концентрації іноземного капіталу на всю банківську систему є: порушення рівноваги та спричинення тиску на вітчизняну банківську систему сильними гравцями міжнародного рівня; збільшення її залежності і вразливості до зовнішніх шоків, коливань на світових валютно-фінансових ринках та у банківських системах країн походження іноземних банків, імовірне перенесення їхніх ризиків та тенденцій розвитку на вітчизняну банків-

ську сферу; прихід іноземних банків, що не мають високих міжнародних рейтингів і достатнього обсягу капіталу; ризики банкрутства головного офісу іноземного банку; зниження довіри населення до банків; експансія іноземного капіталу та втрата національної приналежності внутрішньою банківською системою [1].

Отже, вважаємо, що дії регулятивного характеру щодо допуску іноземних банків усе ж повинні застосовуватись, аби запобігти входженню у вітчизняну банківську систему іноземних банків із низькими рейтингами та ненадійною репутацією. Але при цьому важливою умовою, яка повинна виконуватись, є реалізація програми вдосконалення вітчизняної банківської системи, зокрема у контексті зміцнення банківських установ України.

Прихильники приходу зовнішніх інвестицій у волатильності валютних курсів вітчизняну банківську систему наголошують на необхідності створення рівноправних умов для іноземних банків та їхніх філій без застосування обмежень і захисних бар'єрів щодо іноземного капіталу з метою забезпечення умов добросовісної конкуренції. Однак слід розуміти, що така "рівність" призводитиме до нерівності у конкурентній боротьбі на користь саме іноземних банків, оскільки вони мають більші можливості щодо доступу до значних обсягів ресурсної бази і надання ширшого асортименту послуг володіють кращими банківськими технологіями і рівнем менеджменту порівняно з вітчизняними банками. Зазначене вище сприятиме швидкому освоєнню ними значних та привабливих сегментів ринку, передусім валютного, і залученню кращих корпоративних клієнтів, витісненню вітчизняних банків у менш привабливі й більш ризикові сфери малого бізнесу та обслуговування населення. За такої "рівності" вітчизняні банки не зможуть протистояти іноземним. Для прикладу, ринкова капіталізація найбільшого європейського банку Дойче банку (Deutsche Bank) у 2011 році становила 36 млрд євро (48,1 млрд доларів), активи – 2,16 трлн євро (2,88 трлн доларів), тоді як власний капітал усієї банківської системи України станом на 01.02.2014 р. становив 195,3 млрд грн (21,7 млрд доларів США), активи 1 219,8 млрд грн (135,5 млрд доларів США).

Надмірній концентрації іноземних банків на одному з сегментів ринку банківських послуг із метою уникнення подальшої монополізації і диктату цін на банківські послуги варто протистояти шляхом нормування активів Національним банком України. Оскільки іноземні банки є елементом глобалізації та міжнародного банківського бізнесу, глибоко пов'язаного з валютною діяльністю, то простежується тенденція до завоювання ними лідерських позицій на валютному ринку України. Як свідчать дані таблиці, банки з вітчизняним капіталом уже поступилися зарубіжним у валютному кредитуванні юридичних та фізичних осіб, їхня частка ринку за цими операціями на 01.01.2014 р. становила відповідно 35,77 та 12,89%. Якщо загальні активи в іноземній валюті у вітчизняних банків становили 36,12%, то у банків із іноземним капіталом – 63,88%.

Вітчизняна статистика нині зафіксувала скорочення активності іноземних банків на українському ринку. На початку 2014 року в Україні діяло 49 банків з іноземним капіталом. У повній власності (100% статутного капіталу) іноземних інвесторів перебувало 10,6% (19 банків) від загальної кількості банків, котрі

Банки з іноземним капіталом станом на 01.01.2014 р.

№ з/п	Назва банку	Країна походження капіталу	Частка акцій, що належить нерезидентам, %	Група	№ з/п	Назва банку	Країна походження капіталу	Частка акцій, що належить нерезидентам, %	Група
1	Альфа-банк	Кіпр, Росія	100	I	26	Марфін-банк	Кіпр	99,8813	IV
2	Дочірній банк Сбербанку Росії	Росія	100	I	27	Кредобанк	Польща	99,5655	III
3	ОТП-банк	Угорщина	100	II	28	Ідея-банк	Польща	99,0604	IV
4	ІНГ-банк "Україна"	Нідерланди	100	II	29	Профінбанк	Франція	98,1003	IV
5	"Кредит-Дніпро"	Кіпр	100	II	30	Промінвест-банк	Росія	97,8502	I
6	Правекс-банк	Італія	100	III	31	"Петрокомерц-Україна"	Росія	96,4835	IV
7	Сітібанк	США	100	III	32	Райффайзен банк "Аваль"	Австрія	96,3658	I
8	ДІВІ-банк	Кіпр	100	III	33	"Форум"	Німеччина	96,0635	II
9	Платинум-банк	Кіпр	100	III	34	"Надра"	Австрія	89,9659	I
10	"Русский стандарт"	Росія	100	III	35	Енергобанк	Росія, Кіпр	89,5879	IV
11	Прокредит-банк	Німеччина, Великобританія	100	IV	36	Західкомбанк	Великобританія	51,0	IV
12	БМ-банк	Росія	100	IV	37	БТА-банк	Казахстан	49,9863	II
13	АСТРА-банк	Греція	100	IV	38	Укрбудінвест-банк	Швейцарія	37,1445	IV
14	Дойче-банк ДБУ	Німеччина	100	IV	39	Експобанк	Кіпр	34,1852	III
15	Кредит-Європа-банк	Нідерланди	100	IV	40	Дельта-банк	США	30,1088	I
16	СЕБ-корпоративний банк	Швеція	100	IV	41	Укрсоцбанк	Австрія	26,2693	I
17	"Траст"	Росія	100	IV	42	Приватбанк	Кіпр	24,99	I
18	Кредитвест-банк	Туреччина	100	IV	43	Банк Кіпру	Кіпр	22,7853	IV
19	"Юнісон"	Кіпр	100	IV	44	"Народний капітал"	Швеція	20,4633	IV
20	"Укрсіб-банк"	Франція, Великобританія	99,9995	I	45	Фідобанк	Кіпр	20,0	II
21	Креді Агріколь-банк	Франція	99,9955	II	46	Банк "Перший"	Грузія	19,395	IV
22	Піреус-банк МКБ	Греція	99,9873	IV	47	"Національний кредит"	Росія	19,076	IV
23	ВТБ-банк	Росія	99,9737	I	48	ВіЕйБі банк	Кіпр, Росія	17,31	II
24	Універсал-банк	Нідерланди	99,9645	II	49	Мегабанк	Німеччина	15,0	III
25	ВіЕс-банк	Австрія	99,9230	IV					

Джерело: складено за матеріалами [6].

отримали ліцензію НБУ. В цілому частка іноземного капіталу зменшилася до 34%, повернувшись до рівня початку 2008 року (рис. 1) [2].

Зокрема з українського ринку протягом останніх років вийшла низка іноземних інвесторів, які мали частку в банках України, серед яких: Байєрише Ландесбанк (Bayerische Landesbank, Німеччина), Кредит-Європабанк (Credit Europe Bank, Нідерланди), Фольксбанк (Volksbank, Австрія), СЕБ-банк (SEB Bank, Швеція), банк "Форум" (Bank Forum, Німеччина), "Сосьєте Женераль" (Societe Generale, Франція), Ер-

сте банк (Erste Bank, Австрія), Астра-банк (Astra Bank, Греція), Хоум-кредит-банк (HomeCredit Bank, Чехія), Дрезднер банк (Dresdner Bank, Німеччина), "Пекао" (Pecao, Польща), Правексбанк (Intesa Sanpaolo, Італія) та інші. Європейські банки йдуть не тільки шляхом продажу, а й шляхом скорочення або закриття ризикованих ринкових позицій, виведення коштів для погашення заборгованості перед материнськими банками. Заборгованість українських банків перед зарубіжними за 9 місяців 2013 року скоротилася на

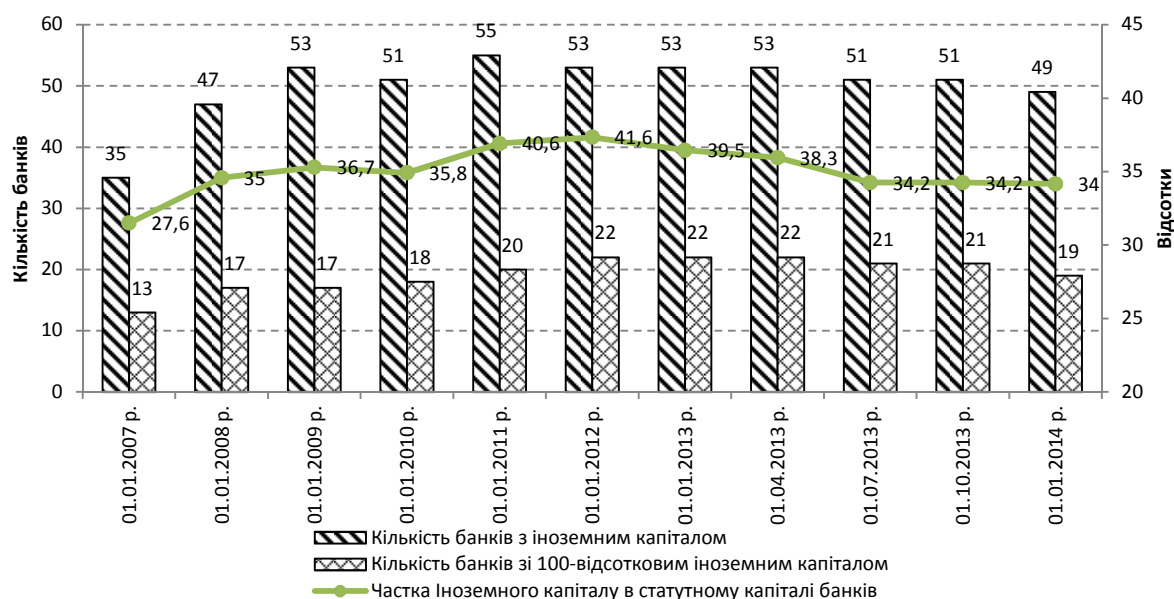

Рис. 1. Динаміка присутності іноземного капіталу у банківській системі України

Джерело: складено за матеріалами [3].

9,4 млрд гривень — до 13 млрд доларів США. Ці процеси зумовлюються оптимізацією присутності європейських банків на визначених опорних ринках країн Центральної та Східної Європи, які можна вважати ризикованими, що змушує європейські банки скорочувати портфель активів та зменшувати капітал на суму вкладень у певні території.

Простежується тенденція щодо зниження активності банків із вітчизняним капіталом і при залученні коштів юридичних та фізичних осіб на валютні депозити. Якщо станом на 1 жовтня 2009 року частка на ринку вітчизняних банків за цими операціями становила відповідно 57,6 та 50,84%, то в січні 2014 року вона була вже 40,52 та 35,77%. Банки з іноземним капіталом домінують у кредитно-депозитних операціях. Наприклад, їхня частка на ринку з кредитування юридичних та фізичних осіб станом на 01.01.2014 р. становила відповідно 55,32 та 81,86%, або в середньому — 68,59%, тоді як частка ринку вітчизняних банків за цими операціями сягала відповідно лише 44,68 та 18,14%, або в середньому 31,41%.

Переважаючі позиції посідають банки з іноземним капіталом і при залученні коштів — як у національній, так і в іноземних валютах у юридичних та фізичних осіб. Якщо частка таких операцій, здійснюваних банками з вітчизняним капіталом, станом на січень 2014 року становила відповідно 45,55% та 38,67% ринку, то банків з іноземним капіталом 54,45 та 61,33%. Частка ринку банків з іноземним капіталом за загальними зобов'язаннями у січні 2014 року становила 58,16% порівняно з 41,84% — частки банків із вітчизняним капіталом.

Така ситуація свідчить про те, що без застосування оптимізаційних заходів у сфері вітчизняної банківської практики та за наявності ліберальних умов присутності й функціонування іноземних банків важко буде забезпечити стабільний розвиток банківської системи та валютного ринку України, а вітчизняним банкам — утримувати власні позиції на цьому ринку [4].

Згідно зі статистикою кількість банків з іноземним капіталом в Україні у 2013 році зменшилася на чотири одиниці. Станом на 1 січня 2014 року функціонувало 49 банків з іноземним капіталом, 19 із них — це банки з 100-відсотковим іноземним капіталом, хоча насправді ще у 14 банків розмір статутного капіталу наближений до стовідсоткового, в межах 96,03-99,99% (див. таблицю). Тож можна стверджувати, що станом на 01.01.2014 р. не 19, а 33 банки України фактично повністю належали іноземним власникам [5].

Із 15 банків, що формують I групу, лише 5 — із вітчизняним капіталом, із 20 банків II групи — 11, із 23 банків III групи — 15, із 122 банків IV групи — 100. Це свідчить про те, що іноземний капітал сконцентрований у найбільш надійних та сильних гравців ринку, тоді як банки з чистим вітчизняним капіталом належать до слабших.

Розглядаючи структуру іноземного капіталу в банківській системі України за країнами походження (рис. 2), варто зазначити, що впродовж останніх кількох років спостерігається швидке зростання частки російських інвесторів, яке, на думку Р. Корнилюка, підкріплюється геополітичними цілями їхніх власників. Науковець зазначає: “Якби прихід росіян на український ринок ґрунтувався виключно на економічних інтересах, навряд чи інвестори в особі держави та нафтових магнатів північно-східного сусіда продовжували б активно вкладати кошти у нерентабельний банківський бізнес. Адже показники рентабельності капіталу (ROE) російських банків більше нагадують динаміку ROE покинутих західними інвесторами банків, ніж криві рентабельності європейських установ, котрі залишилися на ринку”.

Аналізуючи умови входження та виходу окремих іноземних банків із ринку України, можемо зробити висновок, що перспективність подальшої їхньої присутності у вітчизняному банківському секторі визначалася насамперед такими мотивами входження на ринок України:

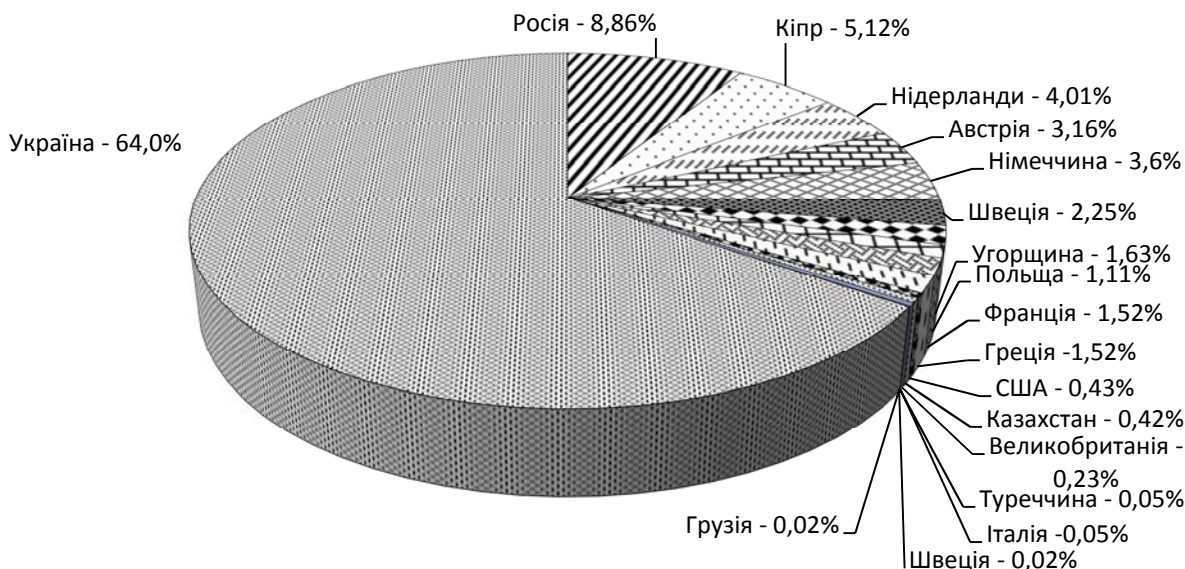

Рис. 2. Структура капіталу банківської системи України

Джерело: [3, с. 70-72; 6; 8].

добудова і формування східноєвропейської регіональної філіальної структури, що абсолютно відповідало сценарію інтеграційного розвитку країни;

ставка па недостатню глибину ринку банківських послуг в умовах недосконалої конкуренції, перспективи збільшення обсягів роздрібного кредитування за рахунок підтримки материнських структур в умовах надприбуткові» ставок та мінімальних валютних ризиків.

Домінування другого мотиву в стратегії окремих іноземних банків та наступна зміна тенденцій ринкової кон'юнктури зумовили масштабний вплив капіталу з банківської системи України із наступною ротацією власників банків.

Згорання діяльності банків з іноземним капіталом у вітчизняному банківському секторі триває під впливом кумулятивної дії низки факторів (суб'єктивних і об'єктивних):

відсутності в найближчій перспективі суттєвих передумов для поліпшення ділового клімату в Україні (негативні тенденції щодо зростання економіки, очікування девальвації національної валюти);

запровадження змін на законодавчому рівні щодо заборони кредитування населення у валюті;

неякісного кредитного портфеля: традиційно висока для вітчизняного банківського ринку частка негативно класифікованих активів та недостатньо прозора система їхнього моніторингу й ідентифікації (за оцінками Фітч (Filch) та Стендерд енд Пурс (Standard & Poog's) частка негативно класифікованих активів у балансах українських банків суттєво занижена);

непрозорості судової системи та відсутності інституту захисту прав кредиторів.

На тлі існуючого становища банківської системи України банк буде мати конкурентні переваги в разі:

надання послуг з кредитування юридичних і фізичних осіб;

залучення коштів фізичних осіб переважно на довгострокові терміни і запобігання їх відтоку в подальшому;

проведення роботи по зміцненню власної капітальної бази;

отримання прибутку від діяльності;

отримання довгострокового кредитного рейтингу на інвестиційному рівні.

Інтеграція банківської системи України у світовий фінансовий простір відбувається досить повільно. Недостатній рівень реформування економіки, нерозвинутість національного фінансового ринку та повільне впровадження міжнародних стандартів наглядно стримують цей процес. Водночас виникають інтегровані фінансові об'єднання, котрі загострюють конкуренцію на внутрішньому ринку та стримують приплив іноземного капіталу [7; 9].

Висновки. Сьогодні, на перший план має вийти ефективність банківського бізнесу з акцентом на показник окупності (ROE), що є чітким індикатором для регуляторів ринку щодо створення передумов для забезпечення належного рівня адекватності капіталу банку та зменшення системних ризиків; позитивним сигналом для акціонерів щодо дивідендів; свідченням ефективного управління капіталом, активами та витратами банку.

Для України така ситуація в європейському банківському секторі означає підвищення вимог материнських банків до своїх дочірніх структур, подальшу стагнацію кредитування з боку західних банків, а також згорання діяльності не надто фінансово стійких банків, материнські компанії яких потерпають від високої частки негативно класифікованих кредитів і схильні до зниження зважених за ризиком активів шляхом продажу поганих активів закордонних дочірніх структур.

Отже, для гарантування національної безпеки, задоволення потреб національної економіки, запобігання кризи української банківської системи, зміцнення позицій вітчизняних банків на національному валютному ринку Україні потрібні міцні, стабільні та надійні банки, які складають гідну конкуренцію іноземним. Для цього необхідно розробити і реалізувати стратегію розвитку банківської системи України в умовах інтегрованого світу, яка визначить пріоритетні завдання щодо захисту вітчизняної банківської системи від негативного впливу зовнішніх факторів та зміцнення позицій вітчизняних банків на валютному ринку з метою забезпечення успішних економічних перетворень і безпеки держави.

Говорячи про необхідність регулювання процесів уходження іноземного капіталу в банківську систему України, ми не маємо на увазі суворо регламентації напрямів діяльності та створення необґрунтованих бар'єрів для іноземних банків з одночасним забезпеченням усіляких протекцій для вітчизняних банків. Зрозуміло що вплив іноземного, передусім європейського, капіталу не є позитивним явищем. Зі зменшенням кількості західних інвесторів гальмуватиметься розвиток ризик-менеджменту впровадження європейських стандартів та прозорості банківського бізнесу. Ми пропонуємо шукати шляхи розвитку та зміцнення банківської системи України передусім у її вітчизняній складовій, а також захистити її від припливу ненадійного та незацікавленого в національному розвитку економіки України капіталу.

Список використаних джерел

1. Deutsche Bank став найбільшим банком Європи за активами // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2012/03/27/31>.

2. Дзюблюк О. Глобалізаційні процеси та участь іноземного капіталу у розвитку вітчизняної банківської системи / О.Дзюблюк // Банківська справа. – 2008. – № 2. – С. 37-45.

3. Основні показники діяльності банків України на 1 травня 2013 року // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 6. – С. 45.

4. Владимир О. М. Банки в системі організації валютних відносин в умовах ринкових трансформацій економіки України: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.08 / Ольга Михайлівна Владимир. – Тернопіль, 2012. – 196 с.

5. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?catId=64097>.

6. Довідник банківських установ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/handdict/search>.

7. Корнилюк Р. Іноземні банки в Україні: виживають сильніші [Електронний ресурс] / Роман Корнилюк // Реальна економіка, 30.01.2013 р. – Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/publication/22/33205.html>.

8. Інформація про власників істотної участі у банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/docatahg/document?id=51343>.

9. Відхід з України іноземних банків знижує стійкість банківської системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.razumkov.org.ua/iikr/experi.php?newsjd=3902>.

Т. М. Кір'ян
академік АЕН України

М. С. Шаповал
академік АЕН України
м. Київ

НАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЩОДО ПОДОЛАННЯ «ТІНЬОВОЇ» ЕКОНОМІКИ

Однією із головних завдань економічних реформ в Україні повинна стати легалізація «тіньового» сектору. При цьому «тіньову» зайнятість, відповідно заробітну плату, не можна розглядати окремо від розвитку «тіньової» економіки, оскільки зайняті в ній – це учасники такої економіки.

Сукупність видів економічної діяльності, заборонених законодавством України, або тих, які з різних причин не враховані у офіційній статистиці, відносяться до «тіньової» економіки в Україні. За інформацією Міністерства економічного розвитку і торгівлі України рівень «тіньової» економіки, обчислений за методом «витрати населення – роздрібний товарообіг», становив у 2012 р. приблизно 45% ВВП. Витрати населення на придбання товарів і послуг становили 1179,1 млрд гривень, тоді як офіційно зареєстрований оборот роздрібною торгівлю становив лише 804,3 млрд гривень.

«Тобто, різниця між витратами населення на придбання товарів і послуг та обігом роздрібною торгівлю становила 374,8 млрд гривень, що і є джерелом «тіньового» обороту товарів та послуг, з яких податки не були сплачені», - зазначають у Мінекономторгівлі.

Крім того, при обсязі роздрібною товарообороту підприємств-юридичних осіб у 405,1 млрд гривень сплачено податків 30,7 млрд гривень. При цьому фізичними особами-підприємцями, які здійснюють торгівельну діяльність, при обсязі роздрібною това-

рообігу в 399,2 млрд гривень сплачено податків 3,8 млрд гривень.

Основними причинами високого рівня «тінізації» української економіки є неефективний інституціональний базис регулювання підприємництва та незадовільні умови здійснення підприємницької діяльності, зокрема:

- нестабільність податкового законодавства, високий податковий тиск і нерівномірність податкового навантаження на суб'єктів господарювання, низький рівень податкової дисципліни;
- надмірне регулювання підприємницької діяльності;
- корупція в державних органах та органах місцевого самоврядування;
- правова незахищеність суб'єктів господарювання від зловживань з боку посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування;
- недовіра механізмів антикорупційного законодавства;
- неефективність функціонування судової та правоохоронної системи;
- неефективне адміністрування податків;
- суперечливість та дублювання законодавчої та нормативно-розпорядчої бази в окремих секторах;
- високий рівень злочинності;